

Utalnom kell végül a börtön-feliratokra is: legnagyobb részük a városi bűnözők verselményei. Ember-lélektani szempontból érdekeseek tehát, de néplélektani szempontból csak akkor használhatnók őket, ha feljegyzőiket is ismernők.

... Céлом az volt, hogy a könyvekben s nép közt gyűjtők figyelmét a népi felirat-költészetre felhívjam, mert erre, különösen egyes fajaira igazán alig van adatunk. Pedig a folklóre nagy termőfáján soha sem lehet tudni, melyik senyvedő ágacska milyen értékes rügyet fakaszt.

Szendrey Zsigmond.

NÉPI FOGLALKOZÁSOK, NÉPSZOKÁSOK.

Cséplés Cegléden.

Ha nem késik az aratás, nyári (júl. 15.) vásár hetében megindulhatnak a cséplőgépek. E tájban a nagyobb helyeken még javában rakják az asztagot, csak a kisebb földeken, mint a *homokon*, a *kabakos* földeken, a *fértájban* hallani a cséplőbúgást. Mindenki örül a *újnak* (t. i. termésnek). *No, csakhogy még engette érni a jó Isten* — sóhajt a gazda, végighúzza tenyerét a fején. Nehezen várják ezt az időt a napszámba járók is. Ezek most szerzik be a télirevalót. Iparkodik is valamennyi géphez jutni, *bandába* állni.

A géptulajdonos fogad egy megbízható embert, hogy állítson ki egy bandát. Ez lesz a *bandagazda* vagy gépes gazda. A bandagazda jóra való, dolgos emberekből szedi össze a bandáját. Egy bandában 17 egész és 7 félrészes van. Az egész részesek emberek, vagy emberszámba menő gyerekek, akik bírják a zsákot; a félrészesek, gyerekek, lányok és asszonyok szoktak lenni. Ha ki van a banda, megcsinálják a szerződést. A bandáért a bandagazda a felelős, neki ezért a részen kívül még egyéb kialakított bére is van.¹

A banda munkamegosztása a következő. Van két zsákos, egyik leginkább a bandagazda szokott lenni, ezt *tőkezsákosnak* hívják. A tőkezsákos mázsálja le a cimborájával a kicsépel-

¹ Rendszerint egy mérő búza. Ugyancsak egy mérő búzát vagy rozsot szoktak kapni a részen kívül az etetők is ruhakopás fejében, amiért a cséplőt tartoznak *bekötéskor* kiporolni, kitisztogatni.

gabonát; ezek veszik ki a részt is. Van két *étető*; fölváltva *étetnek*, 20 zsákkal engednek le egyhuzomban. Az etetésen kívül egyéb dolguk is van: kenik a cséplőt, segítkeznek a húzatsnál, (ha nehéz húzatus van, minden embernek ott a helye), s amelyik lent van, ügyel a csapágyakra (a nyelvükön szólva: *lógérokra*), hogy be ne melegedjenek. Négy ember van az asztagon: ezek az *asztagosok*. Közülük egy pihen, csak akkor dolgoznak mind a négyen, ha nagy a fenék vagy már a kaparékot adják bele. A szalmával kilenc ember dolgozik. Kettő van a csúszónál: a *csúszósok*. Ezek a gépből kijövő szalmát *pétréncékbe tolják*. A petréncéket a *pétréncésék* vagy *rudasok* viszik a kazalra. Három pár rudas szokott lenni. Kell is ennyi, kivált mikor a kazlat tetejezik. Közben egy pár rudas, mikor nem szorulnak, a lemázsált gabonát bezsákolják. A szalmával foglalkozók közül a kilencedik a kazalrakó vagy *kazalos*. Neki is meg kell dolgozni, ha takaros, szarvas kazlat akar rakni. A kazalosnak egy *takaró* (= arató) is szokott segíteni, hogy nekik kevesebb dolguk legyen a kazalon, mert a kazlat körülkaparni, lekötelezni az ő dolguk. Ennyi az egészrészesek dolga.

A félrészesek közül kettő *kívevágó*, az *étető*kkal váltakoznak. Amelyik *kívevágó* lent van, hordja az ivóvizet, napjában néhányszor meglocsolja a létrát, amelyiken a rudasok a kazalra hordják a szalmát, hogy ne csússzék. Négyen a törekkal meg a pévával bajlódnak. A töreket a *törekrakó* igazgatja el a *pévásban*, vagy rakosgatja kazalba.

Ilyenképpen tagozódik a munkabeosztás; de hogy mindenki kivegye a részét jóból-rosszból egyaránt, a munkafelosztás félnaponként váltakozik, a két zsákos, a két *étető* és a két *kazalos* kivételével.

Míg a *dob* (így is nevezik a cséplőt) mellett huszonnégyen dolgoznak, addig a *bogár* (így is nevezik a kazánt) mellett csak ketten vannak: a gépész és a fűtő. Ha a gépésznek a cséplés alatt a gépekkel nincsen dolga, az az ő dicsérete, mivel a gépet a cséplésre lelkiismeretesen kijavította. A fűtőnek a dolga, hogy a kazán rendben legyen: legyen víz, gőz. A gépész, fűtő és a két *étető* bennkosztos, a többiek a maguk kitartására vannak utalva.

Most pedig látogassunk el egy ceglédi gazdához s nézzük meg, hogyan készül a cséplésre.

Amikor a gabonát behordták, a gazda gép után néz. Nem adja ám rá a gabonácskáját mindenféle gyűtt-ment gépre. Ha

nem találja jónak vagy drágálja a közelben lévő gépet, összeáll az első-hátulsó szomszédjával és hoznak egy olcsóbbat.

A gépnézés kellő körültekintéssel történik. A gazdát már aratáskor fölkeresik a gépészek, kínálják a gépet. Mióta ilyen sok gép van, szerződést nem ír alá, hanem egy „maj megláttjuk“-kal elüti a dolgot.

— Nem tudom én, hogy még kivé veretem é. Ere gyűntán a tavaji jis, ha nem, akkó, amik hamarébb ér. No, de azé hátha méktudunk éggyezni. Maj megláttjuk, mékhoz mindént az idő.

Nem is lehet akarmilyen gépet rátukmálni a ceglédi gazdára, mert az megnézi, hogy milyen gép áll az asztagja mellé. Ezért elmegy s megnéz több gépet is.

Ballagás közben már messziről hallgatja a gép bűgását. Meg-megáll a kukorica közt, hogy a levél zörgése ne akadályozza a figyelésben. A gép bűgásából meg lehet tudni, hogyan dolgozik a gép. Ha az etető büfögteti a gépet, akkor bizony nem teríti a kévét, hanem csomóstól, néha egész kévét is belead, amit azután a gép nem tud jól kidolgozni. Kalászol, a csúsónál is jön, a törekben is akad.

— Maj megmutatnám én — fakad ki fejét csóválva — hotyha nállam gépene, tudom Istenem nem büfögtetné. Hát nem vóna szabad azt megegengenni a gépésznek. Sose vót jó az a hajrá! hajrá!

Odaérve a géphöz, köszönti a gazdát.

— Aggyon Isten jó napot. Hát aggya-jé? (Vagy ha a vége felé jár) lehet-é még?

— Aggyon Isten jó napot — feleli a gazda — csurog-csurog. Tán a magját meggaggya. De azé tavaj job vót. Tuggya ja fene, tán az is az oka, hogy tavaj olyan nagy szárú vót az én kukoricám, osztán nagyon mékszíta a főggyit.

— Vót-e benne hesseni legyes?

— Nézegettem, nem igen vót, hanem az a nagy meleg Péter-Pál hetibe összehúszta, azé ilyen szorútt a széme. Az embéremeim (aratóim) még aszonygyák, hogy még virágzásában érte a baj. Külömbe nézze mán no!

Most oda mennek a cséplő farához s a csurgás alá tartják a markukat. A szomszéd nézegeti, saccolja egyik markából a másikba töltögetve, közben a vadborsót vagy a bakifanát sze-degeti ki belőle.

— Azé aszondom én, hogy jó ez a búza. Egyre-másra megnyomja a nyócvan-nyócvankettőt.

— At tájon van.

Előveszik a mázsakönyvet: 415, 423, 430, 412, 405. Ekkorra már a tőkezsákos is oda óvakodik.

— Jó búza e, gazduram. Ilyet még nem csinátunk a nyáron. Nézze jé van ebbe 446-os mázsálás is. Eszt magam eresztettem, megrázogattam éty kicsit. Hiszen ha mindénütt úgy atta vóna, mint ahogy a túsó fara atta.

Erre aztán a gazda tartozik felelni, hogy mi annak az oka.

— Aszt a felit a másik kertű hortuk ide. Az olyan hidegeb természetű föld, osztán jobban kiáta eszt a komisz idót. Enné a kertné is van olyan rész. Tuggya ott az ásó düllöné, a méjebb fekvésű. De bizo a partossabb része nem jó atta: nagyon heves természetű . . . Hanem kerűjjünk bėjebb.

A gépész urat is magukkal hívják, leülnek a gádor alá egy pár pohár borra. A gazda csak rövid ideig marad, mert ilyenkor ezer a gondja.

— Csak maraggyonak — mondja a vendégeinek. — Maj szétnézék mán, hogy rendbe mennyén mindén.

A szomszéd gazda azután ráfordítja a szót a gépre.

— Mennyit tunnak *éverni* egy nap? Ki gyün (következik) ezután? Soká érnek-é még mifelénk? Hát osztán mennyijé mènnek?

A gépész sorban mindenre megfelel.

— Ezután van még öt tanya. Az öt tanyába körübelű lehet 4200 *csomó*. Mèktart a jövő hét dèrèkájig, ha az idő bele nem szól.

— De biz mektart a kukoricaszüretig is — csipkelődik a szomszéd. — Nem várhatok én addig. Osztán akkó mán ócsóbbé kó jám csináni, mer akkorra összeszorúnak a gépek.

— Nem veszünk össze. Én is éverem annyijé, mint más.

— El ám, de mikó!

Az ilyen beszélgetés még nem megy alku számba, mert a gazda is megkívánja, hogy a gépész elmenjen hozzá. Azután meg idő-nap előtti is volna.

A vendég gazda elköszön a házbeliektől s megy kifelé, hogy a gazdától is elköszönjön. Hazafelé menve útjába keríti azt a tanyát is, ahonnan a gép elhúzatott. Ott meglátja, hogyan hagyták a rakományt. Csináltak-e fajin kazlat, hogy hagyták a törekét. A gazdától megkérdezi, hogy van megelégvedve a géppel. Megnézik a szalmát, hagyott-e benne; azután megnézik az utat, amerre a szalmát hordták, van-e elszóródva sok szem.

Nagyon szomorú bizonyítvány az a gépre, ha a gazda azt mondja rá: nem köllene nekem másszó ingen sē; vagy érde-
mēs vóna mégéccé felibú éveretni.

— A szomszédba megléhetőssen mén — mondja a jöve-
vény.

— Hát éppen itt sē vót panasz arra, hogy valami baj
vóna a géppē, csak az embërégbe vót a hiba. Minygyán nem jó
csináták, ha az embër nem vót a sarkugba. Nagyon tömték,
osztán nem tutta jó kidógozni.

— Nem köllött vóna engenni. Én a kutyákkâ zavartattam
vóna ki az ilyen bandát.

— Én is montam nekik, hogy ez nem jó lész így embërök,
ha így tömik! Kalászol is, a csúszóná jis gyün, a rosta se tuggya
kidógozni. Akkó ety kicsit mëghunyászkottak. De alig töttem
arébb a lábom, mán mëgin csak az a hajrá, hajrá! Különben a
gép munkájára nincsen panasz, elég tisztán dógozik. Gyűjjön
mán nézzük mëg a hombárba. Ott láccik mëg jó, úgy kiforgatva.

Meg szokták ilyenkor kérdezni, mënyi lëtt? Jobb-ë a ter-
mēs a tavalyinál? Hány kocsivâ vittek a városra. — S fölajánl-
ja a segítséget.

— Köll-ë mëg haza vinni. Vagy ménem szót szomszéd, na-
gyon szívesen égyüttem vóna segíteni. Jó esik az az embërnek,
ha visszasegítik neki, amikó kő.

Dolga végeztével hazamegy. Otthon az öreg gazda (ha van)
megkérdezi, hogy dolgozik a gép? Mikor kerülne? Vagy ez
gyün-ë? A gazdasszonynak is kell tudni, hogy hogyan számít-
son. Mert idő-nap előtt köll készülődni a gépelésre. Sose volt
jó az a rip-ropp.

A rendes tanyában gépelésre bemeszelnek. A hombárt
rendbe hozzák. Az egérjukakat betömik üvegdarabokkal. Le-
söprik a padlást is; hátha annyi lesz az istenáldás, hogy oda
is jut.

A gazdasszony 1—2 héttel a gépelés előtt befog egy pár
libát vagy kácsát, hogy legalább megsüljön a maga zsírján.
Kedvez egy pulykának is, hogy jó leve legyen. Gépelés előtt
való nap megsüti a jó puha kenyeret, gépeléskor mégis hát
lágý kenyér legyen. Sokan esznek belőle. Csakugy sugárzik a
gazdasszony képe az örömtől, no mëg talán inkább a melegtől,
mikor szedi ki a kenyeret a kemencéből. Olyanok, mint a dob.
Csak hogy le nem ugrik a gádordeszkáról. Félmarkába vizet
önt s végig símitja a kenyér tetejét, amitől szép piros szint

kap. Ha kihültek, berakják a kamrába a polcra. Jó kenyér, jó konyha a gazdasszony dícsérete!

A gazdának is akad dolga. Szenet, zsákot hoz ki a városul. Vízet² készít az asztag farához, ahol majd a bogár (kazán) áll. Megjönnek az aratók is. Az avas szalmát szétédúrják, ha van. Megágyaznak az újnak.

Elkészítenek mindent idejére, hogy ne kelljen kapkodni. Számítgatják, hogy a szomszédban mikorára végez. Egyszer csak hallják, hogy a gép végzésre füttyül. Ez jel arra, hogy hozzák a szenet a húzatáshoz. Rövidebb húzatáshoz az a gazda adja a szenet, akihez húzatnak. Mikor hallják a hosszú, szag-gatott füttyültetést, befognak. Föltesznek a derékba egy kas szenet és mennek a gépért. Leginkább az öreg béres megy el, de mindig akad gyerek cimbora is, a gazda fia, vagy valami vendéggyerek. Mire a kocsi vagy szekér oda ér, akkorra már a gépet poroltatják, üresen járatják, hogy kirázza a szemet, ami még benne van. Közben a fűtő már megkeni a kazán járókerekeit és a fogaskerekeket. A tőkezsákos, a gazda meg a gépész külön-külön összegezik az elcsépelet gabonát és kirészelenek. Ha a gépész kirészelt, már megy is.

Az etetők leékelik a cséplőt. A félrészesek az *ékeket*, *tőrekhordót (gubót)*, *petrencerudat*, villákat, poggyászuakat mind fölraják a cséplő tetejére és a létrát fölhúzzák maguk után. A csúszósok beteszik a cséplő rúdját. A gépész a kazánal a cséplő elébe áll s hozzáragasztják a batárt a cséplőhöz ragasztják, rajta van a satuláda, rostaláda meg még egyéb cók-mók.

A gépész elköszön. A gazda hívja befelé egy pohár borra, de a jóraivaló gépész, aki nem szereti olyan nagyon a hasát, nem megy.

— Várnak máj minket a szomszédba. Ott is lesz tá. Ha meg nem lenne, maj visszagyüvünk akkó, mer it nagyon jó hejünk vót. Isten megálgya magukat!

— Isten á gépész úr! Bénéshzet ám azé, ha ére jár.

A gép elindul, megy az új helyre. Lassan ballag a legközelebbi úton. A gépnek át lehet menni a tallón, hereföldön. A gazdák nem is szeretik, ha a gép járkál a földjükön, de nem szólhatnak semmit. A jókedvű félrészesek nótáznak a gép tete-

² Pár év óta kezdik megkedvelni a traktort, (sokan hektornak hívják). Nem kell mellé állítani egy vízfordó embert, nem kell bajlódni a szénhozattal. Nem is olyan tűzfészek — szokták mondani. — Az az előnye is megvan, hogy egy emberrel kevesebbet kell kosztolni.

jén. Az egyik etető leghátul megy, vigyáz, hogy valami el ne maradjon.

A többi ember ott marad. Rendbe hozzák egy kicsit a rakomány környékét, bezsákolnak, kimérik a munkásrészt. S már mennek is a gép után. Néha még az útban utólérik és segítenek nótázni. Utolsónak marad ott a tőkezsákos. Leolvassa a zsákokat hiány nélkül a gazdának. Megvárja, míg a mázsa fölszabadul, mert ezen mérik ki az aratórészt is. Azután fölteszik a mázsát, a fecskendőt, ha a géppel nincsen batár, a satuládát is a szomszéd kocsijára s mennek a gép után.

A gép ekkorra már az asztag között áll. Sok minden közbejátszik, hogy hogyan állítanak: fölülről-e vagy alulról. Először az, hogy merül fúj a szél, másodsor hova kerül a szalma; ne kelljen a rudasoknak az asztagot megkerülniök. Különb az előrelátó gazda arra a helyre rakatja az asztagot, aminek a közelébe kerül majd a kazal. Éppen azért gyakran van úgy, hogy a két asztag nem egymás mellett van, egyrészt a helyszűke miatt, másrészt a *tűzvész* miatt.

Az asztag szakaszokból áll, egy-egy szakaszt *ragasztásnak* hívnak. A cséplőt úgy állítják az asztag mellé, hogy a cséplő fara az első ragasztással egy irányban legyen. Az asztagot a dob irányában kezdik meg. Ezt a részt cséplőmagasságig adják bele, a többi részét meghagyják *állásnak*. Az asztagnak mindkét végét erre az állásra hányják s innen adogatják a kévévágónak. Utóljára az állást is körülzaggatják annyira, hogy csak egy ember fér el rajta. Ez azután maga alól is föladogatja a kévéjét, a kaparékot pedig közösen föladogatják. Hosszú asztagnál kétszer-háromszor is följebb állítanak. Az állításnál figyelemmel vannak a szél irányára is. Legjobb a fölülről való állítás. Ilyenkor a szél a kazán füstjét a cséplő felé viszi.

Mikor a cséplőt leakasztják a kazánról, a félrészesek ledobálják az ékeket, leadogatják a villákat, a petrencerudakat, a pévahordót, majd a létrát leeresztve, maguk is lejönnek. Közben a gépész a cséplő hátuljához kerül. Az etetők hozzálátnak az állításhoz. Leékelik a cséplő két hátulso kerekét, vigyázva arra, hogy vízimértékben álljon. Ekkorra már a csúszósok kivesszik a cséplőrudat, hogy ne akadályozza őket a petrence kitolásában. Mikorra az etetők a cséplő elejét is fölélélik, a gépész már hozzáállt a cséplőhöz. Fölhúzzák a szíjat s már lehet is!

Ha a gazda külön akarja rakatni a *lángpévát* a törektől, akkor fölteszik a pévafogót a cséplő alá; így azután a lángpéva

a cséplő alatt, a *törek* pedig a cséplő elején, a szalmacsúszó alatt hull ki.

Mikor rendben van minden — indulhatunk — mondja a gépész.

— Hát csakugyan megindúnak, mán a nap is lémént — így a gazda.

Az emberek is beleszólnak.

— Maj megnézzük, gazduram, hoty hogy aggya.

— Haty csinálunk mán ëty kis fekvőhelyet. Jobban esik az alvás friss száman — mondja a másik viccesen.

A gazda se nagyon bánja, — hagy mennyének no! Hozatja a zsákot, megmutatja a szalma meg a törek helyét. Már ekkorra a gép beleharapott az asztag girincibe.

A gépész árpához állítja a dobot. (Először az árpát szokták gépelni, mivel az árpaszalmát takarmánynak használják s ezért, hogy semmi se vesszen belőle kárba, az ezután csépeleendő búzaszalmával tetejezik be.) Beállítja a kis és nagy szelést. Veszí a falapátot s odatartja, ahol a töreknek a vastaga jön, ha van benne szem, kisebb szelet ad neki. Megnézi a szalmát, kalászol-e, vagy jön-e a csúszónál. Ha kalászol, összébb veszi a dobot, de csak annyira, hogy a szemet össze ne törje. Mikor így rendbe hagyta a gépet, ami nem tart tovább, mint ahogy egy-két zsákkal lejön, mondja a gazdának:

— No nézze még, jó léssz-ë?

— Jó hát, ha rendbe hatta.

De azért vagy ő, vagy az aratója meg-megnézegeti, különösen mikor egy kicsit jobban adják bele.

Közben lejön egy mázsálás: 6 zsák. (Árpából leginkább 6 zsákot, búzából 5-öt szoktak mérni.) Nézik, hogy fizet. Találgatják, megadja-e a hetvenet (vagyis egy mérős zsákkal lesz-e 70 kg.)

Lemérik. 438 kiló, írják be a mázsakönyvbe.³ Az első mázsálásból már kezdik saccolgatni, hogy mennyi lesz.

— Nem tudom, fizet-ë mindënyütt úgy, mint itt a hajazat.

— Maj mégmondom én hónap fédére, mennyi léssz — veti oda egyik ember.

³ Az első mázsálás nem irányadó, mert az első zsákokat a töktezsákos nagy buzgalmában meg-megrázogatja.

Nem minden géphél egyforma a szokás, néhol a zsákok súlyát levonják. Egy zsidózsákra 1 kg.-t, egy parasztszákra 1¹/₂—2 kg.-t számítanak.

— Biz akkó mán méktuggyuk minnyájan — bólint rá a gazda.

A lemázsált zsákokat félre rakják. Nem hordják be, másnap a hűvössel a várasra visznek egy fuhart. Van ilyenkor segítség is: alsó-, felső-szomszéd, sógor, koma.

— Jó lenne tán mán megánni — mondja a gazda — hátha valami hiba léssz.

— Nem szabad annak — mondja a gépész. — De azé maj megállunk, ha főhánnyák azt a kis fenekét a. Nē maraggyon sémmi, csak az állás, hátha belötyentene az idő.

Fütyül a gép. Az asztagosok abbahagyják a munkát. Az etető belesöpri az *asztalról* a szemet. A gép megáll. A szíjat lerántják, a félrészesek fölgöngyölítik. Ez a párnája a gépésznek, vagy a bandagazdának. Drága portéka ez, megállna nélküle a tudomány.

Az emberek nekivetkőznek, porolgatják magukról a port. — Legveszettebb az árpa por — mondogatják.

— Mossuk lē a naggyát, osztán tēgyük ē magunkat hónapra.

— Akár virad, akár nem, főkeccseték ám, mikó a pálinkát hozzák — célozgat az egyik, hogy a gazda is érthessen belőle.

Az emberek lassan elhúzódnak, lefekszenek. Tiszta időben kint alszanak a szabadég alatt. Az ágyazásról a rudasok gondoskodnak. Naplement féle félrevisznek 4—5 petrence szalmát arra a helyre, ahol a gazda kijelöli nekik a fekvő helyet. Itt alszik a banda. Az etetőknek a cséplő mellett a helyük, a gépészé és a fűtőé pedig a kazán körül a batár mellett.

Mikor aztán a munkások így elhúzódnak, a gazda megolvassa a kalickába rakott zsákokat, ha borulás látszik, betakarják szalmával. Aztán beszólítja a gépész urat, hátha maradt még valami az *uzsonnyátú*. Vagy ha nem szokott már ilyenkor enni, csak nem fekszik le egy pár pohár bor nélkül.

— Isten hozta gépész úr — köszönti a gazdasszony. — De rég vártuk mán. Mihozzánk mindég ilyen soká kő gyünni. No, nem baj, csakhogy mán éccé itt vannak.

Asztallioz ülnek. Az asszony megkérdezi a gépész úrtól, hogy észik-e.

— Nekünk itt még nem jár — szabadkozik a gépész — csak még mozs gyüüttünk ide.

Nem is eszik, de a társaság kedvéért megiszik egy pár pohár bort. Ilyenkor, gépelés alkalmával összeverődnek a jószomszédok, rokonok. A beszélgetés a termésről folyik: az ideiről, a

tavalyiról, az 50—60 esztendővel ez előttiről. Mikor járt ilyen idő. Csak az öreg gazda emlékszik ilyen időre még gyerekkorából. Az ilyen beszélgetések alkalmával rendszeren szóba kerül a 66-os szűk idő.

— Kizs gyerek vótam még — mondja az öreggazda — tudom sosé felejtém é. Aszonta szégi édés apám: gyerekék, kiskenyeret nagy húst egyeték, oszt bort igyatok rá. En nem igen emlékszék mán rá, hoty hogy vót, csak ahogy kisübbet mondogatták, hogy virágjába éfagyott a búza. Asszonygya ja nótajis, ebbü az időbü marat fő:

Tiszta búza virágjába éfagyott,
Szeretöm a falu gyöngye éhagyott,
Sosé hittem, hogy a búza éfaggyon,
Szeretöm a falu gyöngye éhaggyon.

Néha-néha nótára is kapnak, ha egy kicsit beboroznak, de nem tart sokáig, a gépész mozgolódik.

— Hónap is nap léssz, fő kó kényi.

— Hászén ráér még. Várjon mán, haty tötök.

Isznak. A gépésznek tölt még egyszer.

— No közsd össze öcsém.

Ilyenkor már bizalmasabban szólítja, jobban is esik az öreginek ez a megszólítás.

— Öntök még éty pohárrá. *Fejéd még.* Csúszik e, csak úgy itattya magát.

— No még eszt, de asztán elég vót.

Nyugodalmas jó éccakát kíván — évődve — mert hiszen már éjféltre jár az idő. Már csak pislantani lehet egyet.

A gazda kikiséri egy darabig. Megmondja, hogy egy kiszáríziket, meg hulladékfát, gallyat-mit vitetett a gép farához. Kíméljék vele a szenet.

A telek szélén elköszönnek. De még utána szól: ne indujonak ám nagyon korán, ráérünk.

A szomszédok is elmennek. A gazda megnézi, van-e a lovak előtt. Megkérdezi a bérest, ittak-e mán.

— No csak tardzsd jó úket, mert hajnába árpát visznek a vásrasra.

Megkérdezi még tőle, hogy a kutyákat odakötötte-e a kertajtóhoz. Ki ment ki a dinnyefődre.

— Az égyyk kutyát a kert ajtóhó kötöttem, a másikat a szilvafáhó. Éty kötőfíkké ki jis tóttam a láncát.

— Hát a Fickó.

— Am még kimént a János bácsivá a dinnyefődre.

— Tán a Palkó fekszik a teli zsákok mellett.

— A.

— Nohát attú még a gépet is évihetik.

Jó az óvatosság így gépelés alkalmával, akár helyben, akár a közelben van a gép. Könnyen lába kel akárminek. Akad sok betyár, aki még az éretlen dinnyét is lészedi, vagy éppen egy villának fogja pártját.

Éppen így vigyáznak a gépes emberek is a maguk holmijára, meg a gépére. Sokszor megesik, hogy a fűtő vagy a gépész keres egy-egy szerszámot.

— Hát hun a fenébe van, ép mos vót a kezembe.

Leginkább a kalapácsot szokták megcsapni a tanyabeliek. A purecok meg a varró szíjra pályáznak. A jó banda nem tűr meg maga közt ragadós kezűt. Nagy szégyen az, ha a csendőr nem azért jön a géphöz, hogy megnézzé rendbe van-e a *patika*, hanem egy jófirmát keres. Az ilyenek hírit kótik a gépnek.

Bizony éjjél van, mire lepihenhetnek. A gazdasszony se feket le előbb, neki is van tenni-venni valója. De micsoda asszony vóna az, ki hamarébb lefekszik az uránál.

A gazda még el se aludt, máris valami peszmetölést hall a gép körül. A fűtő begyújtott, becsapta a katlanajtót, az csattant.

A tüzelés könnyen megy ilyenkor, mert a gép nem hült ki egészen; még gőz is van benne. Félóra mulva készen áll az indulásra. Ha már 3—4 légkör nyomás van a kazánban, a fűtő fölkelti az etetőket, hogy kenjenek. Ő maga a kazánt olajozza meg.

Indulásra szól a fűtülő. Fölhúzzák az istrángot, így nevezik tréfásan a nagy szíjat.

— Kívevágó, asztagos — kiabál a soros etető.

A gép is fűtül: ad bele, vagy a f... rag bele.

Egyenkint kullognak a géphöz: az asztagosok, a kívevágó, a csúszósok. A csúszósok kiabálnak a rudasoknak, hogy vigyék már a szalmát, mert fölakad a gépben. A törekhordó lányok is előbújnak s mennek az irodába: így hívják a törekjukat.

A fűtülésre az egész tanya népe fölkel, még a gyerekek se nyughatnak a helyükön, pedig még setít van odakint. Már a másik etetőre kerül a sor, mikor pirkadni kezd.

Közben egészen kivilágosodik. Most látszik meg, hogy milyen szarvat csavarított a kazalos a kazalnak. Szép, keskeny,

magas szarvas kazal válik a banda dícséretére. Föl is hordják a szalmát a csillagokig. Ki akarják érdemelni a *papramorgót*. Hozza is már a gazda. Oda adja a bandagazdának, az sorba hordja, mér mindenkinek 2—3 pohárkával. Mindenütt bemutatja, ahol még nem látták inni, hogy mennyi jár. Legelőször a gépészt kínálja meg, de a gépésznek meg a fűtőnek külön hoz a gazda, vagy beinvitalja őket. Ezek forralt bort vagy pálinkát isznak tetszésük szerint.

Ekkorra már a szomszédok, komák megjönnek a kocsikkal, hogy vigyenek egy-egy fuhart a várasra. Megrakják a kocsikat. Árpából tizenkét zsákot, búzából tízet szoktak rakni. Nyolcat tesznek a derékba, négyet, ill. kettőt keresztbe az első és hátulso löcsön belül.

A kocsirakásnak is megvan a maga művészete. Az *alsövényre* tesznek egy nyaláb szalmát. A zsákokat karon vagy vállon hordják a kocsisnak. Először az alsövényre tesznek négyet, ennek a tetejébe megint négyet, végül keresztbe kettőt-kettőt, vagy pedig, ha nagyobb a kocsi, akkor a közepén eresztenek be véggel két zsákot. Az alsó négy zsák lapjával fekszik az alsövényen, vagyis úgy, hogy a zsák oldalvarrásai összeérnek. A négy fölső zsák pedig élére áll, vagyis lapjával dől a kocsi oldalának. A löcsökhöz pedig szalmát tömnek, hogy a *löcsgúzs* srófja ki ne kezdje a zsákokat. A keresztbe tett zsákok szintén lapjával fekszenek. A szekéren való rakodás annyiban történik másképpen, hogy egyrészt többet rakhatnak, másrészt a fölső sorban három zsák fér el egymás mellett. Nagyobb fajta szekérré 24 zsákot is fölraknak.

Mielőtt azonban elindulnának, a gazda behívja őket egy pár pohár pálinkára. A félős lovakra addig a béresek vagy aratók vigyáznak.

Nemsokára itt van a flöstök idő: félhét-hét óra. Ilyen munkában hamar megéhezik az ember. Mire a gép flöstökre fűtyül, a gazdasszonynak készen kell lennie a reggelivel. Mostanában már könnyebb dolga van, mióta a részes gép jött a divatba, mert csak négy embert kell kosztolnia: a gépész, fűtő és a két etető a bennkosztos. Ezek meg is érdemlik, mert nekik akkor is van dolguk, mikor a többiek nyugodtan ehetnek. A gépész az evésidő alatt javítja vagy igazítja meg még a legjobban kijavított gépen is eshető hibát. Föltárgul vagy éppen kiesett egy csavar: megerősíti vagy másikat tesz helyébe. Be van egy szíj repedve, még nem szakadt el egészen, de nem bírná ki délig: megvarrja, vagy összenyitöli. A fűtő segít a gépésznek, azután

kihúzza a kormot a tűzcsövekből. Lehányja a kazán első kereke elé s mindjárt el is locsolja, hogy az esetleg benne lévő szikra tüzet ne fogjon. Megolajozza a kazánt, az etetőt a cséplőt kenik le.

Dolguk végeztével megmossák a szájuk környékét, mert holmi nagy tisztálkodásra nincs idő, mert a banda már jóllakott s nógatják az etetőket: gyerünk, gyerünk, mer este léssz.

A gépész az bent eszik. Flöstök után elbeszélgetnek egy kicsit. A gazdasszony megkérdezi tőle, hogy mikor lesz az ebéd. Gépelés alatt mindenki a géphez igazodik.

A gazda kint van a gép körül, ügyel, hogy jól menjen a munka. Az emberek így pihent erővel meg szokták nyomni. Fölmegy a cséplőre is, megnézi, hogy az etető megdógozik-e vagy csak elengedi a kévét. Akkor dolgozik jól a gép, ha az etető teríti a kévét: széthúzza, hogy a dobnak ne csak a közepe vagy az egyik vége kapja el a kévét.

Az asztagosok jelet találnak az asztagban.

— Mi léssz-e, gazduram? aratórész, vagy vetőmag.

A rész szalmát annyi baglyába hordják, ahány arató van s kiki választ magának. Ha pedig azért van ott a esalamádé jel szétszórva, hogy az vetőmagnak való, akkor a vetőmagnak valót szoltíron engedik. Így lesz első, második árpa, azután ocsú fűmaggal vegyest.

A gazda embereinek is megvan a maguk dolga. Egy arató a kazalosnak segít, Kapargatja, *épecsmetől* a kazal körül pipaszó mellett. A másik a gép körül foglalatoskodik. Meg-megnézi a töreket, talál-e benne. Gyüszméköl a csúszó körül, bele-belemarkol a szalmába s végig tapogat egy pár kalászt s ha talál, diadalmasan viszi a gépésznek s figyelmezteti, hogy jó lenne a dobot összébb venni. A harmadik bent van a hambárban, a bezsákolóktól szedegeti el a zsákot s föltöltögeti a gabonát.

A gabonát a gép mellől vállon, vagy ha messzebb esik a kamrától, kocsin hordják be. A kocsin az öregbéres van. Neki adogatják föl a bezsákolók a zsákot. A kocsira most nem úgy rakja, mint ahogy a messzi útra szokták, hanem talpra állíthatja a két oldal mellé szájával fölfelé ötöt-ötöt egy sorban. A kocsit azután behúztatja a komra elé. (A komra rendszerint egy földél alatt van a házzal [= szobával] meg a konyhával s nem ritkán éppen a konyhán keresztül járnak be.) Ott a zsákot kiódza, a bezsákoló megmarkolja a zsák összeráncolt száját, előbb fölteszik a kocsoldalra s onnan billenti a zsákos vállára. Ez befördítja a hambárba, vagy ha már vállmagasságig van,

az arató veszi el tőle s önti föl. A zsákolás rámelegít az emberre. Sok helyen még az is hozzájárul, hogy az alacsony gádor alatt kussajtva kell belépni. Néhol a padlásra hordatják föl. Azért mégis kapós a bezsákolás, mert ki-kinéz egy pár pohár bor.

A vízhordás a béres dolga. A vizet kancahordóban hordja a gépbe. A hordót kocsin vagy szánkón húztatja el a kúttól. Az a jó gép, amelyik kevés vízzel jár. Ha kevés víz kell neki, szemet is keveset fogyaszt. $\frac{1}{2}$ —1 kg. szemet szoktak kalkulálni egy csomóhoz.

(Folytatjuk.)

Tíri Károly.

TÁRSADALOMRAJZ.

Szeberényi Lajos Zsigmond: *Parasztok a világháború után.* Békéscsaba, 1929. 8° 58 l.

Folyóiratunk mult számában az alföldi parasztság egyik régi és kitűnő ismerőjének, *Ecseri Lajosnak* az újabb művét mutattam be, most a másik kitűnő és régi szakértőnek, *Szeberényi Lajosnak* az új könyvét ismertetem. A két mű voltaképpen kiegészíti egymást. *Ecseri* a parasztság munkáját írta le, vagyis azt a tevékenységet, mellyel részt vesz a társadalom termelő életében, *Szeberényi* pedig a parasztság és a társadalom viszonyával foglalkozik, illetve e viszonyban a háborút és forradalmakat követőleg beállt változásokkal. A parasztság életkörülményeiben, lelkületében és közéleti szerepében bekövetkezett új helyzet: ez a vizsgálat tárgya. Ehez képest tárgyalása kritikai. Nemcsak leírja a helyzetet, hanem bírálja is, és bírálja az államkormányzat, a szociálpolitika, a kulturpolitika s a napi pártpolitikai élet eljárásait a parasztsággal szemben és megállapítja a meggyőződése szerinti tennivalókat. Ez politika. *Szeberényi* Lajos politikáját azonban a szeretet, a parasztság iránti szeretet vezeti. Ez a szeretet bölcs; nem pedig egyoldalú, felismeri, hogy a parasztságnak, mint társadalmi osztálynak az érdeke csak az egész társadalom egyetemes érdekének a szem előtt tartásával szolgálható. „A parasztság érdeke sohasem lehet az osztálygyűlölet és egoisztikus osztályuralom, hanem saját érdekeinek összhangba hozása a többi néposztályokéival, becsületos és igaz megvalósítása annak a régi elvnek, melynél